

Vakwerkplan- ontwikkeling toen en nu

Schoolwerkplanontwikkeling heeft ondertussen een traditie van bijna 40 jaar. De Rijksleerplannen die stoffig lagen te worden in de kast werden vervangen door plannen op maat geschreven vanuit de school en voor de school zelf. Ook werden vanaf de jaren 80 van de vorige eeuw deelschoolwerkplannen, tegenwoordig meestal vakwerkplannen genoemd, gemaakt. In de huidige tijd is het nog steeds belangrijk om ons onderwijs goed in te richten en te verantwoorden. Vakwerkplanontwikkeling blijft om inspanningen vragen. Toch zijn er wel degelijk accentverschuivingen waar te nemen.

TEKST HILDE BAX

“Nadrukkelijker dan ooit staan leerkrachten lichamelijke oefening voor de taak zich te verantwoorden en hun opdracht waar te maken. Planmatig werken is daarbij onmisbaar. *Naar een werkplan bewegingsonderwijs* biedt de onderwijsgeveden in het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het speciaal onderwijs hulp bij de ontwikkeling van een deelschoolwerkplan bewegingsonderwijs. Maar ook sportleiders kunnen er bij de planning van hun activiteiten mee uit de voeten. Voor studenten biedt het een gedegen oriëntatie in de

schoolwerkplanproblematiek. Wat is de functie van het werkplan? Hoe ziet het eruit? Hoe kun je je eigen werkplan maken? Waarmee moet je dan rekening houden? Dit zijn enkele van de vragen waarop in dit boek een antwoord wordt gegeven.” (Stegeman, Timmers, & Beenen, 1984, flaptekst).

Vakwerkplanontwikkeling onderwijskundig en juridisch

Een vakwerkplan heeft verschillende functies. De meest praktische daarvan is dat het steun biedt bij het plannen van de lessen door het jaar heen. Het kan een bijdrage leveren aan het planmatig en gestructureerd werken binnen het leergebied bewegen & sport /lichamelijke opvoeding/ bewegingsonderwijs (B&S)¹ samen met je collega's. Het is op te vatten als een leidraad, die houvast biedt, maar waarvan ook afgeweken kan worden. Afhankelijk van de school en de collega's zullen de afspraken over de inrichting van het onderwijs meer dan wel minder globaal zijn. Om dit voor elkaar te krijgen moeten er keuzes worden gemaakt over onder andere bewegingsactiviteiten, de wijze van aanbieden, de rollen die de leerlingen krijgen in de lessen en de beoogde doelen voor de leerlingen. Naast deze verantwoording kan een vakwerkplan ook dienen als een informatie- en voorlichtingsinstrument voor de collega's, de medezeggenschapsraad, de leerlingen en natuurlijk de schoolleiding. Het vakwerkplan is een mooi platform om te verduidelijken hoe het leergebied aansluiting zoekt bij de missie en schoolvisie in de vorm van overkoepelend vakconcept, waarin het leergebied, dat





▲ Scholing in de jaren '80
(Foto: Jan de Koning)

► Alleen de kast is anders
(Foto: archief KVLO)

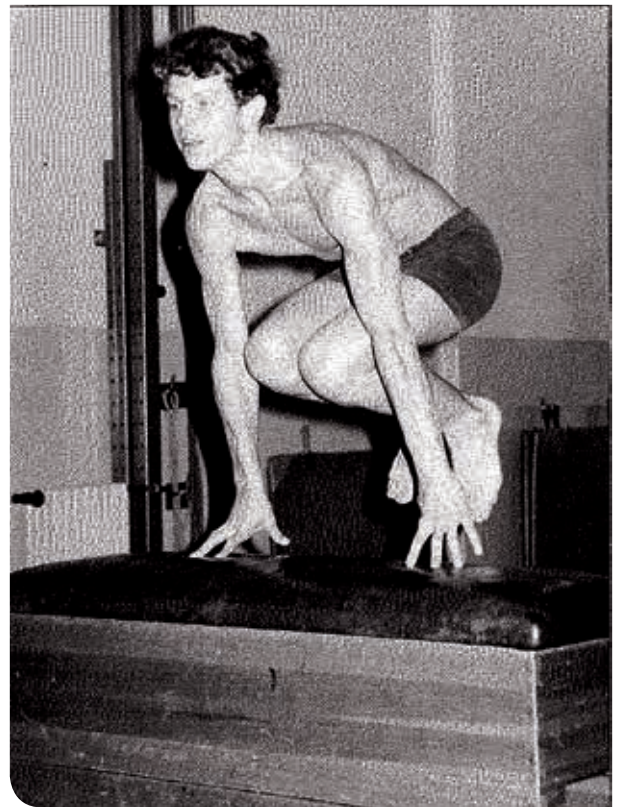
alle leerlingen bereikt, gelegitimeerd wordt (Stegeman, Timmers, & Beenen, 1984). Deze onderwijskundige functies (planning, verantwoording, informatie en legitimering) werden naar voren gebracht bij de invoering van de schoolgebonden werkplanontwikkeling en die gelden nog steeds. Dat is anders voor het juridische belang van het vakwerkplan. In de vorige eeuw werd daarop veel minder nadruk gelegd dan in het huidige decennium. Tegenwoordig is het enorm belangrijk dat de werkgever op de hoogte is van de activiteiten en de werkwijzen die plaatsvinden in het leergebied B&S. Een ongeluk is namelijk niet altijd te voorkomen en dan is het belangrijk dat aangetoond kan worden dat in de lessen de benodigde voorzorgsmaatregelen zijn genomen om de kans hierop

Het is evident dat de werkgever/schoolleiding akkoord moet zijn met de inhoud van het vakwerkplan

tot een minimum te beperken. Het is tegenwoordig echt nodig dat de schoolleiding, meestal gemandateerd vanuit de werkgever, akkoord heeft gegeven voor de keuzes en de inrichting van het leergebied B&S, zoals beschreven in het vakwerkplan. Anders dan vroeger zijn er helaas meer en meer situaties bekend waarin de verzekering van de werkgever de aansprakelijkheid voor een ongeluk verschuift naar de werknemer en waarna een juridisch steekspel volgt. Het is evident dat de werkgever/schoolleiding akkoord moet zijn met de inhoud van het vakwerkplan.

Vakwerkplanontwikkeling als proces

Er zijn weinig leraren B&S die functioneren als éénpitter. In het PO maken veel



vakleerkrachten deel uit van een netwerk en/of functioneren binnen het schoolteam, in het VO is het gebruikelijk binnen een vakgroep/sectie te werken en in het mbo ontstaan weer teams die zich richten op 'vitaal bewegen'. Het is de kunst om met elkaar een koers te bepalen. Reflecteren op de gewenste inrichting van het leergebied over de jaren heen kan een startpunt zijn als het gaat om vernieuwen of ontwikkelen van het vakwerkplan. Deze reflectie kan starten vanuit uitgangspunten dan wel de legitimering van het leergebied, maar ook vanuit concrete lessen(reeksen) en ook een combinatie is mogelijk. Hierbij bestaat geen goed of fout, het is aan de ontwikkelaars om een werkwijze te kiezen. Door de communicatie met elkaar zal er zeker een inventarisatie en analyse plaatsvinden van de actuele situatie en kunnen ideeën voor vernieuwing een platform krijgen. Vergeet niet de schoolleiding te betrekken in het ontwikkelproces. Zij kan zorgen voor het faciliteren van wensen en ideeën zowel roostertechnisch als budgettair. Er zijn steeds meer scholen die zich willen profileren en het leergebied van B&S kan aan diverse profileringen haar steentje bijdragen (Bax, 2010). Het is noodzakelijk dat de schoolleiding zich betrokken en medeverantwoordelijk voelt bij ontwikkelingen die de docenten B&S willen implementeren in hun lessen. Dat is van belang omdat bij mogelijke calamiteiten de schoolleiding de eindverantwoordelijke blijft.

Vakwerkplanontwikkeling van proces naar product

Hoewel het gangbaar is dat een vakwerkplan uit een aantal hoofdstukken bestaat,

denk daarbij bijvoorbeeld aan: 1 School en randvoorwaarden, 2 Visie op het leer- gebied, 3 Inhoud van het programma, 4 Leerlingvolgsysteem en rapportage en 5 Eigen professionalisering, kan het ontwikkelproces bij ieder deel worden gestart. Het is heel goed mogelijk om als sectie of netwerk van docen- ten B&S te starten met het aanvragen van cursussen in het kader van professionalisering. Dat kan variëren van EHBSO, motiverende beoordelingsvormen, trendsporten, vakwerk- planontwikkeling etc. Met het oog op de invoering van het Algemene Lerarenregister in 2017 is dit een proactieve keus (<http://www.fvov.nl/?p=11497>).

Een vakwerkplan moet een dynamisch document zijn dat voortdurend in beweging blijft

Referenties

Bax, H. (2010). *De samenleving over de kwaliteit van bewegen & sport op school, een spiegel voor de vakwereld*. Zeist: Jan Luiting Fonds.

Bax, H., Driel, G. van, Jansma, F. & Palen H. van der (2010). *Beroepsprofiel leraar lichamelijke opvoeding*. Zeist: Jan Luiting Fonds.

Stegeman, H., Timmers, E. & Beenen, J. (1984). *Naar een werkplan bewegingsonderwijs*. Meppel: Ten Brink B.V.

Federatie van Vakorganisaties (FVOV) (2015). *Lerarenregister regelt kwaliteit en professionele ontwikkeling*, 04-09-2015, <http://www.fvov.nl/?p=11497>

Contact

h.t.bax@hva.nl

Noten

¹ In deze tekst wordt bewegen & sport (B&S) als overkoepelend begrip worden gebruikt voor het verplichte schoolvak dat ook vaak lichamelijke opvoeding of bewegingsonderwijs heet. Het is de naamgeving voor het leergebied in de vernieuwde onderbouw van het voortgezet onderwijs. De naam bewegen & sport (b&s) maakt duidelijk dat het leergebied op school en het vrije tijdsgebied van sport en bewegen met elkaar in verbinding staan.

en wil de docent/de sectie/de school dat doen? Het vinden van een goede verdeling van tijd en inspelen op de leerstijl, leerwens en leer- mogelijkheden van iedere jeugdige vraagt behal- ve weloverwogen keuzes van de docent ook enorm veel creativiteit en intuïtief handelen.

Vanuit de samenleving (landelijke overheid, maatschappelijke organisaties en inwoners van Nederland) komt geregeld de vraag om in de lessen B&S meer aandacht te schenken aan algemeen-maatschappelijke kwesties en waar- den zoals een positief zelfbeeld, sociale groei, verleggen van grenzen, samenwerken, respect, tolerantie, integratie, gezondheid, welbevinden en een actieve leefstijl. De vakinherente doelen blijven daarbij vaak op de achtergrond (Bax, 2010). In het kader van vakwerkplanontwikke- ling is interessant om op zoek te gaan naar ver- bindingen tussen vakinherente en vakoverstij- gende doelen en om hiervoor lessen(reeksen) te ontwerpen. Het een uitdaging om aspecten van de meervoudige deelnamebekwaamheid aan sport- en bewegingssituaties te koppelen aan (gerechtvaardigde) verwachtingen vanuit de samenleving en de school.

Waarderen en beoordelen van leerlingenpre- staties in de lessen B&S is allerminst eenvoudig. De bekende uitspraak 'meten is weten' vinden de meeste docenten te beperkt. Liever zouden zij op een eerlijke, gestructureerde en plan- matige manier willen werken aan de persoon- lijke bewegingsontwikkeling van kinderen en deze verwerken in een leerlingvolgsysteem. Evalueren om te leren krijgt daarin meer nadruk dan evalueren om te beoordelen. Aan de andere kant vinden veel docenten dat leerlingen, zoals bij de andere vakken gebruikelijk, volgens eenzelfde standaard beoordeeld moeten worden. Vervolgens komt de vraag aan de orde welke aspecten er in de beoordeling betrokken zouden moeten worden. Welke vorderingen gaan gevolgd worden? Zijn regelvaardigheden even belangrijk als bewegingsvaardigheden en hoe worden leren over bewegen en samen kunnen en willen bewegen gewaardeerd? In het kader van vakwerkplanontwikkeling mag reflectie over evalueren van leerlingenprestaties niet ontbreken, maar dat het lastig is staat als een paal boven water. Zie daarvoor ook het examen- besluit VO, artikel 35 (OCW, 2011) waarin staat: "in afwijking van het eerste lid, worden het vak culturele en kunstzinnige vorming en het vak lichamelijke opvoeding uit het gemeenschappe- lijk deel van elk profiel en de maatschappelijke stage, beoordeeld met 'voldoende' of 'goed'. Deze beoordeling gaat uit van de mogelijkheden van de leerling en geschiedt op de grondslag van het genoegzaam afsluiten van de desbetreffende vakken, zoals blijktend uit het examendossier." ■

fvov.nl/?p=11497). Natuurlijk kan er ook gestart worden met de herijking van het program- ma zelf. Wanneer de school, als geheel, zich bezint op de missie en visie voor 2032 dan ligt aansluiting daarbij wellicht voor de hand. Het ontwikkelproces en het werken aan deelpro- ducten, die ook gedragen worden door de schoolleiding en andere betrokkenen zoals leerlingen, collega's en medezeggenschapsraad, daar gaat het om. Een vakwerkplan moet een dynamisch document zijn dat voortdurend in beweging blijft. Het is aan de makers om te bepalen wat er in moet en hoe dat vorm krijgt. In deze tijd van digitalisering is een papieren tijger echt niet meer nodig, maar kan wel als de voorkeur daarnaar uitgaat.

Actuele thema's en dilemma's

Tot besluit nog drie uiteenlopende actuele kwesties die vragen om reflectie en keuzes, waarbij de onderwijspraktijk weerbarstiger is dan de theorie.

In augustus 2014 is de Wet Passend Onderwijs ingevoerd met de bedoeling maatwerk voor ieder kind in het onderwijs. Dat betekent een toename van leerlingen met gedrags- en leerproblemen en leerlingen met beperkin- gen en handicaps in het reguliere onderwijs. Traditioneel waren er al grote verschillen tussen leerlingen in de lessen B&S en met de invoer- ring van deze Wet nemen die nog verder toe. "Voor de kwaliteit van de leraar lichamelijke opvoeding betekent dit dat hij kennis heeft van bijzonderheden van en verschillen tussen leer- lingen. Hij kan bovendien bij het aanbieden en begeleiden van leersituaties in klassenverband en op individueel niveau inspelen op de diver- siteit aan leerlingen." (Bax, Van Driel, Jansma, & Van der Palen, 2010, p. 17). Maar hoe kan